

Kik is „vögyünk”?

A 2020. évi új Történelem 9. tankönyv korai magyar fejezetének kritikája

Horváth Béla nyugállományú történelemtanár vagyok Hercegfalváról. 2011-ig harminc éven át tanítottam a dunajvárosi Bánki Donát Gimnázium és Szakközépiskolában, öt éven át emelt szintű történelemből vizsgáztattam. Az elmúlt években három éven át a Kodolányi János Főiskolán, majd egyetemen korai magyar történetet tanítottam. Az 1848-49-es szabadságharcunk kutatója vagyok, eddig egy könyvem jelent meg a Württemberg-huszárezred történetéről, míg a második a 8. honvédszászlóaljról lektorálás alatt van. 1990-től napjainkig intenzív módon kutakodtam a korai magyar történelem iránt és környékünkön rendszeresen előadásokat tartok.

2020 nyarán tűzoltómunkával megszületett két változatban is az új forrásközpontú Történelem 9. tankönyv. Az idő rövidsége miatt többé-kevésbe összeollózták az ezt megelőző Németh György fémjelezte tankönyvből, természetesen a régi-új NAT-nak megfelelően a 15. század végéig terjedő tananyaggal. Számomra szimpatikus, hogy **lényegesen kevesebb egyetemes történettel** kell bajlódniuk a magyar ifjaknak.

Most arra teszek kísérletet, hogy a nekünk-nekem legfontosabbról a hunokról és népünk őstörténetéről az állam megszilárdulásáig terjedő III. fejezet 8. leckéjét, és az V. fejezet 15. és 16. leckéjét vegyem görcső alá. Mindkettőt Dr. Szabados György középkorász történész, a László Gyula Intézet vezetője írta, szerkesztette.

A fő kérdésem: milyen korszerű ismereteket és miféle azonosságtudatot szeretnének a magyar történettudomány és oktatásügy hatalmasai beletölteni a jövőnk zálogának tekintettek fejébe?

Nézzük először a száraz tényeket. A 176 oldalas tankönyvben a hunokról 6, a magyar őstörténetről 12 oldal beszél. A hunokról 7 forrás, 3 kép, 2 térkép, míg a szűken értelmezett magyarokról 11 forrás, 9 kép, 3 térkép és 2 ábra szerepel, benne hozzátartozó kérdésekkel, valamint a szakszöveg törzsanyaggal. Jól látható, hogy **aránytalanul sok az a fele a hunokról**, akikről épp oly keveset tudunk, mint „magyar” eleinkről.

Most pedig nézzük a lényegét, elsőként mindig idézőjelben a tankönyvi részt:

„62-64. o. „8. Egy eurázsiai birodalom: a hunok.

A Római Birodalom bukása és örökösei

Megjegyzéseim: A népvándorlás, majd A hunok eurázsiai birodalma fejezetek rendben vannak, bár soknak tartom!

64. o. „...Attila halálával (453) belviszály támadt, és a Hun Birodalom összeomlott. A hunok visszaszorultak Kelet-Európába, maradékaik részt vettek a sztyeppe későbbi történelmi szereplői – avarok, onogur-bolgárok, magyarok – etnogenezisében, vagyis néppé válási folyamatában. A székelyek mondai hagyományuk szerint az Erdélyben maradt hun vezérektől, Csaba királyfi (a magyar krónikákban Attila legkisebb fia) népétől származnak. Az első magyar uralkodóház megalapítója, **Álmos nagyfejedelem is Attilától származtatta magát.**”

Megjegyzéseim: A hunokkal kapcsolatban **szükség lett volna** legalább egy mondatra nyelvükről és népi összetételükről. Aztán nem kellene szemérmeskedni, **a hun nagykirály két utolsó hadjárata kudarcba fulladt**, és Attilát a Kelet-római Birodalom sokadik kísérlete eredményeként **valószínűleg saját germán testőrsége gyilkolta le**. Azt sem kellene homályba hagyni, miszerint **a hun főerők kivonulásával nem ürült ki a Kárpát-medence**, maradtak itt hunok és a csatlakozott népekből is nem kevesen. A mondat második felével nincs semmi baj, az így helyes. A székelyek mondai hagyományával sincs bajom. **De ki volt az az Attila, aki Álmosnak az őse volt?** A további eseményeket pedig az Avar-Hun Birodalom történetéhez kell kapcsolni.

A Csaba királyfi rejtélyt nem szabadna így elintézni, mert rossz irányba viszi tudatlan ifjainkat. Itt egy időárok van! Anonymus vagy 10 alkalommal utal Árpádnak az Attilától való származására, de bizonyíthatóan csak egyszer a hun nagykirályra. Ráadásul nemcsak arról van szó a rövid genealógiában, hogy Árpád vagy Álmos fejedelem a négy (!) generációval előbbi Attila király nemzetségéből származik. Hanem két helyen arról is, hogy Attila király halála után Salán fejedelem öse, a nagy Keán (Krum kán 804-ben!) fejedelem miként indult meg Bulgáriából a görögök császárának tanácsára és segítségével, s magukat a szlávokat miként vezették Bulgária földjéről, az orosz határra. A legendák, és számos hajdanvolt történetíró – utóbbiak fél évezreddel megelőzve a tudományt! – makacsul úgy tudták és azt írták, hogy **Nagy Károly kortársa volt egy másik Attilának, az avar-hunok királyának**. Akiről a bizánci Konstaninosz császár is így tudta ezt, hiszen azt írta: „*eljött Attila, az avarok királya...miután Attila eltávozott, sok év múltával megjelent viszont Pippin király*”.

Makkay János kutatása alapján tudjuk, hogy a **krónikáinkban két Attiláról esik szó**. Amikor a **régi, még bizánci és latin történeti források** bizonyos ismeretét tapasztaljuk bennük (vagy a krónikák réges-régi – Nagy Károly előtti – munkákat kivonatolnak, olyanokra hivatkoznak, például a bizánci Priskosra), akkor többé-kevésbé a hun, **az igazi Attila alakját mutatják be**. Különösen olyan részletek tárgyalásánál, amelyek Attila és a krónikák közti időkben (jól-rosszul) az európai történelem alapismereteivé lettek: Attila kardja, Buda halála, a catalaunumi-mauriacumi csata, Attila és a pápa (csak később, a 8. században feljegyzett) találkozása, Attila megkéri Honoria kezét (avagy Honoria ajánlja fel?), a bizánci császár álma Attila eltörött íjáról, Attila utolsó házassága és orrvérzése (valójában meggyilkolása), talán az Isten ostora képzet, és így tovább.

Amikor viszont inkább **szóban-mondákban örökített hagyományok átvételéről van szó** (vagy későbbi, nagyjából frank kori történeti munkák bizonyos – esetenként pontatlan – ismeretéről), akkor **egy másik Attila szerepel a hun történetekben**. Főleg a háborúk és csaták esetében. Kézai krónikája szerint a sicambriai és a tulnai csaták után (az utóbbiban 791-ben szinte a nyugat egész hadserege elpusztult vagy megfutamodott), **a hunok római módra Etelét tették királlyá maguk fölött**.

A Nagy Károly-hagyomány alakulás egyik veretes európai hagyatéka a 10. század elején latinra fordított **Eröskezű Walter, amely a frank-avar-hun háborúk már legendába vesző eseményeit öntötte irodalmi formába**, és mint ilyen a hun-germán háborúk és viaskodások történeteinek alapuló Nibelungen-dalok előfutára. A költemény **fontos szereplője az avar-hunok (várkonyok!) királya, vezére, hercege egy Attila. E név vagy jelzői 40 alkalommal fordulnak elő**. Az eposz az avarokat 6-szor, a hunokat 10-szer említi. Nemcsak az avarok tekintetnek hunoknak, hanem maga Attila az avarok királya, és Pannoniában van palotájának/várának városa.

Az eddig nem ismert **Attila kagán alig négy évig uralkodott. 794-ben belháború robbant ki a kagán és a iugurru között**, amit saját érdekében használt ki a tudun. Ezek **meggyilkolták a kagánt, és behódoltak a frank királynak, felvették a keresztséget. A frank seregek két hadjáratban is itt jártak, tisztogattak valamint raboltak**. Tizenöt négyökrös szekér kincset hurcoltak magukkal, amelyet Nagy Károly zömében szétszított kolostorai-templomai között. Ezen **polgárháború** legnevesebb ütközeteit **hívjuk krimhildi-csatáknak, melyben az utódlásért Attila kagán két fia küzdött, a Krimhildtől született Aladár és Csaba**. Az első csatában Aladár maradt alul, a **másodikban (a sicambriai csatában) viszont Csaba, aki a vereség után tizenötezer hunnal állítólagos apjához, Honorius császárhoz (vagy inkább a Balkánra, a bolgárokhoz!) menekült, majd tovább mentek Szkítiába, a Fekete-tenger fölé**.

Az írott források, a nyugati évkönyvek és a magyar krónikák szerint **háromezer hun** azonban nem ment Csabával, hanem **szervezett csoportokban családjaikkal keletre, a Tisza mellékre, a Csiglemezőre** (a késő avar-hun korban épült kerek védmű?) **húzódtak**. Pippin herceg frank lovasai azonban 796 nyarán a **Tiszántúlra** nyomták őket, **s itt éltek a 9. században**. Nyugati ellenfeleik lázadóknak (kavar) csúfolták őket, **önmagukat viszont zakulnak-székelynek nevezték és a kán állt fölöttük**.

Erre azért is szükség lenne, mert pontosan **Csaba-népének mivoltát hagyják sötétben tudósaink, szolgálaián másolva a tudós VII. Konstantin császár DAI-jának súlyos torzításait.** Ezért is hamis népünk őstörténetének mai magyarázata. **Elsikkadt a Kárpát-medencét biztosan a Kr. u. 1. század végétől itt lakó, majd a hunokkal és utánuk több hullámban beköltöző köznépek eredete, története.** Holott ők valósították meg a mai beszélt nyelvünk honfoglalását! **Ez volt az első, a nyelvi honfoglalás!**

„112. o. **Magyar őstörténet és honfoglalás**

Térkép melléklet: Közép- és Kelet-Európa a 9. században”

Megjegyzéseim: Több sebből vérzik a térkép. Azt már a történettudósok többsége nem vitatja, hogy **a magyarok és a besenyők a Volgán túlról, keletről érkeztek Európába.** Azt is tudja mindenki, hogy **a Kászpí (Kazár) – tengertől fel északra a Volga-Káma összefolyásáig a Kazár Birodalom terült el,** s az országukon **nem lehetett csak úgy átjárkálni.** Ráadásul hiteles muszlim forrásból tudjuk, hogy **Álmos magyarjaival és besenyő szövetségeseivel szemben ellenséges volt a Kazár Birodalom.** Jobb lenne Türk Attila kutatásaira figyelni a középső Ural keleti oldalán, mert a kazárokat északról megkerülve, **a jekatyerinburgi átjárón vonultak nyugatra a magyar és a besenyő seregek.**

112-114. o. **A magyar őstörténelem forrásai** című részeket én teljes egészében kihagynám, mert részben elméleti jellegűek, másrészt minden nép történelmének ezek a forrásai, így feleslegesek. A tudományágak eredményeit a konkrét kérdések során kellene – de ott feltétlenül! – idézni.

114. o. **A Történészszemmel Színesedő kép a magyar történelem kezdeteiről – jó, elfogadható!**

115. o. **„Magyarok Levédiában**

Hol éltek magyarok a honfoglalás előtti évszázadban?

A magyarság, amelyet a bizánci és arab források „erős szabir” és „türk” néven ismertek, Levédiában a Kazár Birodalommal került szoros kapcsolatba (7–9. század). **Levédiának nemcsak a pontos helye és kiterjedése vitatott, hanem azt sem tudni, mettől meddig állt fenn.** Ezért azt sem lehet megmondani, hogy népének milyen anyagi kultúrája volt. Csak az biztos, hogy a Kazár Kaganátus a 7. század első felében lett önálló sztyeppebirodalom, vagyis a kazárokkal szövetséges magyarok levédiei tartózkodása csak ettől az időtől számítható. Mivel a következő magyar szállásterület Levédiától nyugatra feküdt, **Levédia talán a Don és a Dnyeper folyó vidékére tehető.”**

Megjegyzésem: Nem kell tudni tizenéveseinknek, hogy a fenti sorok a tudós bizánci császár hírhedt, „foltvarrós technikával” összetákolt DAI-jában találhatók, amelyet megsemmisítő forráskritikában részesített Hölbling Tamás 2010-ben (de a tudósok közül senki sem törődik vele!). Hiszen a DAI nem történeti igénnyel készült, titkos volt, ezért soha nem adták ki. **A magyar hagyomány és a magyarokról szóló idegen kútfők sem ismerik a magyarok élén álló Levedit, és az említett őshazáról, Levédiáról úgyszintén nem tud semmilyen más forrás! Ez alaptalan hipotézis!** Felesleges keresgélni.

115. o. „(A továbbiakban a nomád- félnomád gazdálkodásról szólnak a sorok, majd)...A magyarok a 9. század első felében kétfelé váltak. Az egyik néprész keletre, Perzsia vidékére (Kaukázus térsége) költözött. A másik Levédiától **nyugatra vonult, Etelköz (Folyóköz) földjére, a Don, a Fekete-tenger és az Al-Duna közötti sík vidékre.** Az etelközi magyarok foglaltak hont később a Kárpát-medencében, ám az ő leszármazottaik még a 950-es években is szoros kapcsolatot tartottak a Perzsia tájára költözöttekkel. ...Történelmünk csak a Levédiából Etelközbe, majd a Kárpát-medence felé vándorló magyarokon keresztül folytatódott.”

Megjegyzéseim: Itt megint a bizánci császár által félreértett forrásról van szó. **Nem a 9. századi hétmagyarokról van szó!** A 950 körül írt műben a 948-ban az évi rendes adóért megérkező Bulcsú horkától származó elbeszélésből szerezhették a senki más által nem ismert savartoi asphaloi népről szóló ismereteket. A császár szerint ez volt a türkök régebbi neve, de rosszul tudta, **ezen név alatt Csaba népét kell értenünk, a hun-szavárdokat.** Bulcsú pedig nem más volt, mint akinek egyik ősét a krimhildi-csatákban a németek megölték, a család más életben maradt tagjai pedig Csabával együtt kimenekültek Szkítiába. Később aztán **a Kiev alá beérkező magyarok-besenyők által legyőzve, azoknak a zöm behódolt, ezzel elveszítették régi nevüket. Kézai meséli el, hogy Csaba egyik fia Ed azonban népével nem hódolt meg, hanem elvonult Perzsia szélére.** A nagy vereség után Árpád vezetésével bosszúszomjasan térnek vissza őshazájukba hont foglalni. Az eltelt kb. 70 év pedig nagyon rég volt, az összeolvadásra épp megfelelő hosszúságú. A magyarokról Perzsia vidékén (Örményországban) sem tudnak más források. Annál inkább tudnak a szavárdokról, vagyis ezek a szavárdok identitásukban nem voltak magyarok: **a szavárdok és a magyarok két különböző nép voltak.** A 8. század végi frank - avar-hun háborúból és polgárháborúból elmenekült Csaba-népe, a hun-szavárd vagy 80 évig élt kazár függésben a Kiev alatti mezőségen. Anonymus kunoknak nevezi őket, s ez alatt hunt kell értenünk, mert ez volt a régebbi népvük.

A forrásokról: Nincs szükség Konstantin császár **meséjére Levediékről, és Levédia keresgéléséről** sem! **A nemezzurta** képe azonban kiváló, maradhatna.

116-117. o. „**Forráselemzés**”

Anonymus A magyarok cselekedetei 13. sz. eleje: „illetlen és méltatlan dolognak tartanám, hogy Magyarország kiváló nemzete eredetét, hősi cselekedeteit a parasztok csalfa történeteiből vagy az igricek fecsegő énekeiből, mintegy álmokképekben ismerje meg.”

Megjegyzéseim: Köszönöm, hogy forrás(!) lett krónikásunk műve. A fordításban több szó változtatható. Így: „Ha Magyarország legnemesebb népe a nemzedékek ősi történetét és hősi tetteit **a nép mende-mondáiból, vagy az udvari bolond locsogó-fecsegő dalaiból** mintegy elbódulva hallgatná, nagyon dicstelen és tisztességtelen dolog volna.” (Berenik Anna: Félremagyarázott Anonymus 43.)

I. Béla király jegyzőjét, személyi titkárát – valószínűleg Aba nembéli Pétert – Salamon király félreállította, s így 1072-74 között írta meg művét (Hölbling Tamás és Antal József kutatása). Ha tisztességesek akarunk lenni régi jó nótáriusunkkal szemben, akkor nem írhatunk mást: Anonymus Gesta Hungaroruma **csak egy a 13. század 2. felében** készült (hibákkal, kaparásokkal, javításokkal teli, és esetenként rosszul fordított) **másolatban maradt ránk.**

Egyébként **a többi középkori forrás és kép** maradhatna, azaz **jócska.**

118.119. o. „**A Kárpát-medence a magyarok bejövetele előtt**”

Kik lakták a Kárpát-medencét a honfoglalás előtt?

A térség politikai szempontból sokáig egységes volt. A kora középkorban Baján avar kagán (fejedelem) **568-ban foglalta el a Kárpát-medencét.** Az **Avar Kaganátus** ezután bő negyed évezreden keresztül állt fenn, a Hun Birodalom után és a Magyar Nagyfejedelemség előtt a sztyeppei típusú államiságot képviselve Közép-Európában. A belső-ázsiai eredetű hódítók bizánci forrás szerint „var” és „chunni” népekből álltak, vagyis az avarok mellett hunutód (onogur, szabir, utigur, kutrigur) népességgel kell számolni. E népekből további csoportok érkeztek az Avar Kaganátusba: 595 körül szabirok és kutrigurok, 670 táján onogur-bolgárok. Az avar államot rajtuk kívül **szláv ajkú csoportok** is lakták. Az Avar Kaganátus **a 8–9. század fordulóján indult hanyatlásnak:** részint frank és bolgár támadások, részint belviszály miatt. 822-ből való az avar állami élet utolsó megnyilvánulása, amikor is követei frank birodalmi gyűlésen vettek részt. **Nyugat-Pannóniában** ezután **frank uralom** épült ki, **a Kárpát-medence délkeleti része a Bolgár Birodalom** befolyása alatt állt, az észak-nyugati és déli

végeken **szlávok** éltek. A pannóniai avarok frank hűbért vállaltak és megkeresztelkedtek, de a Kárpát-medence középső és keleti sík tájain lakozó avarság a magyar honfoglalásig megőrizte függetlenségét. Jóllehet az avarok eltűntek, hatásuk évszázadokon keresztül érvényesült. Ők terjesztették el a fémkengyelt, ami által a lovas harcosok biztonságosan ültek a nyeregben. Ők nyitottak utat a szlávoknak a Balkánra, akik átformálták Délkelet-Európa etnikai és gazdasági viszonyait. Magyar szempontból fontos, hogy az avarok egyesítették először tartósan a Kárpát-medencét, és ezáltal az avar államiság a magyar államiság előfutára volt; az avarok beolvadtak a magyarságba, vagyis a magyar etnogenezis részesévé váltak. Jó okkal **feltételezhető**, hogy az Avar Kaganátus „**avar**” **túlélő népeisége** „onogur- avagy előmagyar” illetve **székely közösségeket** foglalt magába.”

Megjegyzéseim: A térség mikor volt politikai szempontból „sokáig” egységes? Zavaró, hogy a szerző csak a fejezet zárásaként sorolja elő, hogy az Avar-Hun Kaganátus alatt azonban bő negyed évezredig nemcsak **egységes irányítás** volt a Kárpátokon túlnyúlva minden irányba, hanem **békesség is uralta e tájat** (ez utóbbiakat, én tettem hozzá!). A köznépi beáramlások okát is e tényben kereshetjük.

A felsorolt köznépek kapcsán a **nyelvükről nem esik szó**, mert erről alig van forrásunk. No, de akkor miért beszélnek a **moldvai csángók** a legarchaikusabb nyelvünket, a **székelyek** pedig a legszebb nyelvjárást? Szóval egyértelműbbé kéne tenni az utolsó két mondatot, mert így nem tudjuk, **kikbe is olvadtak bele a 9. századi avar túlélők**, vagy inkább a törökül beszélő vári és hun urak maradékai. Legalább ennyinek kellene szerepelnie a mai beszélt **nyelvünk honfoglalásról**.

A Kaganátus bukásakor miért nem szerepelnek a krimhildi vesztés csatából elmenekülő **Csaba és 15 ezer hunjának Szkítiába-, háromezer hunnak meg a Tiszántúlra való vonulása?** Itt lenne ennek a hiteles történetnek – egyetlen mondatban – a helye!

A 119. oldalon jó és elfogadható a **nagyszentmiklósi kincslelet** egyik korszójának képe, bár többet mond a 2. sz. korszó „győztes fejedelme”.

A Történészszemmel részből a kettős honfoglalás azért problémás, mert ezt így a szerző 1996-tól feladta! Helyette egyrészt László Gyula véleménye jobb lenne, mint „forrás” melléklet! Másrészt pedig jobbnak tartom az alábbiakat:

1. „Szittyák vagyunk, és finnugorok

A sztyeppe- finnugor ellentétre van most is kifuttatva a dolog, ami egy teljes félreértés, hamis dilemma. Mintha a kockát hasonlítanám össze a rózsaillattal. Valójában nem kell választani a kettő között, ezek nem egylényegűek. Voltak sztyeppe-i életmódot folytató finnugor népek rajtuk kívül is, a legközelebbi nyelvrokainknak szintén komoly lovas nomád hagyományaik voltak, csak később szorultak vissza az erdőségekbe. A sztyeppe-i életmód egyszerűen nem függ össze a nyelvvel. A magyarság történetéből azt látjuk, hogy egy soknyelvű, sok szálból összesodródó közösség ez. A sztyeppe-i népalakulásokban az etnikai kérdés másodlagos. Az mindig birodalmi alapú, hatalmi és érdekközösség-alapú, a nyelvi közösség sokkal kevésbé érdekli.

Interjú Sudár Balázssal Index 2019. 02. 10.”

2. „Ravasz László püspök szava:

...nekünk a nyelvünk nagyobb kincsünk, mint a földünk, mert régibb, s akkor is él, amikor már a föld nem a miénk. Nagyobb, mint a történelmünk, mert a történelem a nyelvben elfér, de a nyelv nem fér el a történelemben. ...Igazán közös kincsünk: az egyetlen nemzeti vagyon, amelyből a szegény embernek is éppen annyi jut, mint a hercegnek, s csak annak nincs belőle semmije, aki maga dobta el magától.”

3. „László Gyula 1996. Karácsonyán

Ünneplő levél Makkay Jánosnak, mivelhogy mos olvastam el „Indul a magyar Attila földjére” című remek könyvét. Kedves János!

Bizonyos vagyok abban, hogy magad sem tudod, milyen nagy dolgot műveltél: megalapoztad egy igazabb magyar történelem menetét. Az Isten áldjon meg érte! Csak ennyit akartam írni.

Szeretettel ölel /László Gyula/”

118. o. „**Forrás** „a Dzsajháni-hagyomány - a kutatók a 870-es (???) évekre teszik a feljegyzés keletkezését.”

Megjegyzésem: Dzsajháni valamikor a 900-920-as években (közmegállapodásos megközelítéssel: **910 körül**) írt egy munkát, ami a későbbi idők arab és perzsa történeti-földrajzi irodalmában meglehetősen népszerűségnek örvendett. Az utókor írói megbecsülésük jeleként kitartóan másolták és beépítették saját írásaikba. Műve az idők folyamán elveszett. Dzsajháni döntően a 880 körül alkotó, Ibn Hordádzbeh írásaira támaszkodott, azt átdolgozta és kiegészítette saját élményeivel és kutatásaival. Azaz Ibn értesülései a 870-880-as évekre vonatkoznak, viszont nem található meg nála a magyarokra és a többi északi népre vonatkozó leírások. Tehát Dzsajháni a saját kutatásai alapján **a magyarok beköltözése után írhatta művét**, és így nem is szólhatott a 870 körüli őshazában élő magyarokról. *Hölbling T. A honfoglalás I. 9-11.*

118-119. o. „**A magyar sztyeppeállam megalapítása Etelközben**

Milyen fontos történeti eseményt őrzött meg a **vérszerződés mondája**?

A magyarság életében Etelközben sorsdöntő fordulat következett be, mivel politikai szervezetsége eljutott a legmagasabb szintre, az államiság szintjére. **Addig a nép függetlenül, hét „vajda” (vezér) szövetségi irányítása alatt élt. E hét vajda közül Levedi csak az első volt az egyenlők között, de egyeduralmat nem birtokolt. A vajdák egy-egy törzs vagy vezéri nemzetség élén álltak, vagyis törzsfők vagy nemzetségfők voltak.** A forrásadatok szűkossége miatt a törzs és a nemzetség társadalmi fogalma nehezen választható külön a korai magyar történelemben. A nemzetség a közös ősatyától származott családok összessége, természetes alakulás, amely fenntartja a jogi és a gazdasági közösséget. A törzs főleg katonai célzatú, mesterséges képződmény, amelyet több nemzetségből szervez össze egy vezéri nemzetség. A hét vezér, a „hét fejedelmi személy” közül Álmos emelkedett mind fölé, aki családi hagyománya szerint Attila hun király leszármazottja volt. **Valószínű, hogy a vérszerződést (ezt a szkíták óta ismert sztyeppei szokást) a többi vezér nem egészen önként, hanem Álmos katonai erejének hatására köthette.** Álmost azonban személyes rátermettsége és őseinek nemzedékek óta meglévő politikai tapasztalata is alkalmassá tette az egyeduralomra. Mivel Álmos 820 körül született, ezért a főhatalmat a 9. század derekán szerezhette meg, amikor felnőtt, tetterős férfivá vált. A vérszerződéssel olyan erős állami egységbe tömörültek a magyarok, hogy a törzsek önálló politikai tényezőkké sosem válhattak. Mivel Álmos utódai közül fiát, Árpádot és annak dédunokáját, Gézát (Szent István apját) külföldi írók egyaránt „nagyfejedelem” címmel említik, ezért Álmos sztyeppeállamát Magyar Nagyfejedelemségnek érdemes neveznünk. A fiatal magyar állam erejét jellemzi, hogy még Etelközben **csatlakoztak a magyarokhoz a kazároktól elpártolt kabarok** (a török eredetű szó jelentése „lábadó”). Őket egy törzsbe tömörítették, és katonai segédhadként alkalmazták.”

Megjegyzéseim: Etelközben még mindig **a szavárdok történetéről írt bizánci téves adatok** szerepelnek a tankönyvben. Nem rossz, hogy a tankönyvíró felhívja a figyelmet a törzs és a nemzetség fogalmának problémáira, de nem bontja ki. A nemzetséget a görög geneia, míg a törzset a phatria szóval jelölték. Most akkor melyiket vonatkoztassuk a magyarokra, és melyiket a kabarokra?

Nem ártott volna **Etelköz nevének és helyének problémáira** is utalni. S arra is, hogy ez nem őshaza, **csak egy állomás** a hazakeresés során. Konstantin pongyola földrajzi ismeretei miatt Etelközt lokalizálni nem lehet. Ugyanakkor elképzelhető, hogy az említett folyók valamelyike Etil nevet viselt a 9. században, aminek következtében a felsorolt öt folyó valamelyikének környékét Etelköznek hívhatták. Kánnai Zoltán kutatása szerint a titokzatos Atel és kuzu név amely a Dontól éppen nyugatra esik, azaz Atel és Úz vidéke, a szaltovói jászok területe.

A vérszerződést egyedül Anonymus ismeri, de ezt nem Etelközben, hanem Dentumagariában, **az őshazában a vesztés háború után kötötték** meg. Most akkor testvér vagy idegen volt a hétmagyar törzs? Az addigi fejedelem/vezér el is eshetett a csatában, de a sztyeppei hagyomány szerint a vereségért a vezért le is váltották posztjáról. **Lehetséges, hogy Álmos katonai erejének nyomására került sor a hét törzs illetén való egyesítésére. Etelközben azonban nem tud senki sem vérszerződésről!** Nem esik egyetlen szó sem a – csak Anonymus által ismert – meghódoló **kun/hunok besorolásáról**, miért? **Árpád** már nem lebediai vagy etelközi vajda lesz, hanem immáron **Turkia fejedelmévé** teszik, ugyanis „ettől fogva mindmáig ennek a nemzetségéből lesz Turkia fejedelme”. A DAI-ban itt említett „kazár kagán” azonban inkább lehetett a magyar elbeszélések bihari kazár fejedelme, Mén-Marót, követeket fogad és küld, maga dönt külpolitikai kérdésekben, ráadásul Árpádot kazár szokás szerint emelik pajzsra, márpedig ez csak kazár uralkodónak jár. A mohamedán források igazi kazár kagánja viszont soha nem vett részt a politikában. Végül egy súlyos rejtély is előkerül, valójában **kik azok a kazároktól elpártolt kabarok?** Mert már régóta kabaroznak komoly tudósaink kishazánkban. Hölbling Tamás szerint nem volt soha ilyen, önmagát csúfnévvel illető nép! **Ők a székelyek**, akiknek nem három törzsük, hanem három nemük volt az újkorig, és ekkoriban Zandir hám-kán állott az élükön.

S mindehhez járul még forrás mellékletként Dzsajhání írása, csak most a mű megőrzőjét, **Ibn Rusztát** említik szerzőként a 870-es évekből. Nem **a magyarok honfoglalás előtti**, hanem az **utáni időkről beszél a forrás!**

Székely Bertalan festménye és kísérő szövege jó.

120. o. „A magyar honfoglalás

Hogyan rekonstruálható a honfoglalás menete?

Forrásaink nem egységesek **a magyar bejövetel keltezésé** tekintetében. A 19. század végére egy **895-ös évszám vált elfogadottá**. Csakhogy 862-ben és 881-ben már frank uralom alatti területeket támadtak magyar seregek a Kárpát-medencében. Ezért szükséges a honfoglalás időrendjét felülbírálni, és arra gondolni, hogy **a 9. század közepére a Magyar Nagyfejedelemség népe legalább részben átköltözött a Kárpát-medencébe**, mert innen jobban figyelemmel kísérhette a frank területek politikai fejleményeit, mint Etelközből. A honfoglalást így 862–895 közé érdemes keltezni, és azt egy **előre eltervezett, hosszan tartó folyamatként kell tekinteni**.

A sorsdöntő jelentőségű magyar szállásváltás **sok részletét a feledés homálya borítja**. Milyen útvonalon keresztül jöttek be a honfoglalók? Anonymus északkelet felől, **a Vereckei-hágón át vezeti be a magyarokat**, krónikáink viszont Erdélyen keresztül történt beköltözésről írnak. Mindkét hagyománynak igaza lehet, sőt még a Száva és az Al-Duna felől is érkezhettek be eleink új hazájukba. Egyvalamiben egyezik meg az anonymusi és a krónikás hagyomány: **az Álmos és Árpád közötti hatalomváltás már a Kárpát-medencében ment végbe**. Álmos talán már 894-ben vagy azelőtt meghalt (valószínűleg Erdélyben), mert Árpád seregei azt a morva Szvatopluk fejedelmet győzték le (fehér ló mondája), aki 894-ben meghalt. Árpádnak így mintegy másfél évtizednyi uralkodás adatott 907-ben bekövetkezett haláláig. E küzdelmes és győzelmes évek alatt bevégezte azt, amit apja elkezdett. **A magyar honfoglalás ilyenformán Álmos és Árpád együttes érdeme.** ”

Megjegyzéseim: A 862-es Annales Bertiniani tökéletesen bizonytalan forrás. Nem jártak magyar seregek Német Lajos király keleti országában, főként nem olyanok, akiket az ungrok ne ismertek volna. **A Salzburgi Évkönyv 881-es adata** a Bécs alatti csaták **ungarisjairól és cowarisjairól hitelesek** ugyan, **de nincs kontrolljuk.** Az ungarus név alatt a kései avar kori népeket értették nyugaton, és később ez ragadt rá a hétmagyarokra, a cowarist pedig a lázadó székelyekre használták. Tehát ez is **kétséges nyoma** a magyarok felderítő hadjáratainak.

Hölbling Tamás szerint a magyar **honfoglalás datálása** is problémás. Konstantin császár állítja több helyen is, hogy a magyarokat **a besenyők kergették be** a Kárpát-medencébe, mégpedig a magyar-bolgár háború évében, de nem árulta el az évet. A fuldai Évkönyv **895-nél említi a magyar-bolgár háborút**, viszont nem szól sem a magyarok bejövételéről, sem a besenyőktől elszenvedett vereségről. A 19. század végén e két adatot összekötötték. Bár ma már a történészek többsége **a besenyő támadással** magyarázott honfoglalásképet **hamisnak** tartja, és nincs köze Konstantin besenyő-bolgár történetéhez, a 895-ös évet ők is a kezdet évének tartják. Holott, **ha helytelen a honfoglalás logikája, akkor az évszáma is az!** Anonymus szerint Árpádék elsőnek az Ung vidékéig hatoltak. Regino prümi apát krónikájában a 889. évnél említi, hogy a magyarok féktelen népe kijött a szkíta területekről. Nem kizárt, hogy hiteles az információ. Anonymus ugyan 903-at írt a kezdésnek, de tudjuk már, hogy elszámolta magát egy ciklussal. Régi sztyeppei eleink időszámításának alapja a 12 állatöves türk típusú lehetett. Mivel Anonymus hagyományból merített, tévesen tette a foglaló harcok kezdetét 12 évvel későbbre, így az **891 lehetett.**

A **Vereckei-hágón** való bejövetel valószínű, ugyanis **a bihari székelyek az Ungig mentek Árpád elé tisztelegni és hódolni**, saját kazár kagánjukkal szemben. Hogy ezen kívül másik hágókon is érkeztek volna, nem tudjuk. Legfeljebb azt kell meggondolni, hogy **a bolgárok fennhatósága alá tartozó erdélyi aranybányákon és Mén-Marót országán miképpen tudtak keresztül gázolni?** Ilyen harcokról senki nem tud! Az is lehetséges, hogy a hatalomváltásra már az új hazában került sor. A többivel egyetértek.

121. o. „A honfoglalás fegyveres biztosítása – a pozsonyi csata

Milyen hadműveletekkel zárult a honfoglalás?

A 9–10. század fordulóján sokasodó nyugati irányú magyar támadások már a berendezkedést biztosították. Már ekkor megfigyelhető, hogy a magyarok **saját politikai érdekeik** szerint avatkoztak közbe egyik vagy másik küzdő fél oldalán, illetve indítottak hadjáratokat. 892-ben Arnulf keleti frank császár oldalán harcoltak a morvák ellen, de 894-ben már Arnulf ellensége, Szvatopluk morva fejedelem pártját fogták. 895-ben egy magyar–bizánci megegyezés eredményeképpen Árpád fia, Levente vezetett hadat a bolgárok ellen. (A 895-ös besenyő támadás valószínűleg meg sem történt, hanem egy korábbi magyar–besenyő háborút kelteztek arra az időszakra Bizáncban, hogy magyarázzák, miért élnek besenyők a magyarok egykori földjén.) 899-ben Arnulf frank császár kérésére Észak-Itáliára támadtak a magyarok.

907 nyarán a szokásostól eltérően a **Magyar Nagyfejedelemség** védekezésre kényszerült. **A Keleti Frank Királyság** ugyanis nem nyugodott bele a Karoling-Pannónia (és adófizető avarjai) elvesztésébe, valamint abba, hogy egy új harcias sztyeppei állam rendezkedik be keleti végein. Seregei nagy erővel támadtak a Duna mindkét partján, de **a pozsonyi csatában teljes vereséget szenvedtek.** Ezzel a győzelemmel a magyarság szentesítette a honfoglalást, biztosította népe fennmaradását a Kárpát-medencében.”

Megjegyzéseim: Elég féloldalúra és csonkára sikeredett a honszerző harcok leírása, de a honfoglalás befejezését kivéve **helytálló ismereteket** tartalmaz.

Hölbling Tamás szerint **895-ben befejeződtek a honszerző-honvisszafoglaló harcok.** A hiteles bizánci és frank források szerint ez évben **Bölcs Leo császár** a bolgárok **kereskedelmi**

kedvezményeit megvonta és azt a magyaroknak ajánlotta fel, s egyúttal **szövetségesi ajánlatot** is tett. Erre Symeon cár haddal támadt Thrákiában a bizánciakra. Árpád és Kurszán a Csepel szigetén fogadta a görög követet és rábólintottak a szövetségre, csupán hadihajókat kértek a Dunán való átkeléshez. A Szovárd és Kadocsa vezette seregek **Bulgáriában három ütközetben szétverték az ellenük küldött csapatokat** és maga a cár is bezárkózott egyik várban. Úgy tűnt minden rendben. Symeon azonban lepaktált a **hitszegő bizánciakkal, akik szó nélkül cserbenhagyták magyar szövetségésüket.** Symeon visszaérkező főserege aztán megsemmisítette a túl a Dunán megrekedt **magyarokat. A bolgárok elleni bizánci szövetségben vívott háború az elsője** a 899-900-as itáliaival folytatódó **hódító hadjáratoknak.** Ezek a **gyepű kiszélesítésre, ütköző államok kialakítására, és a megerősödő központi hatalom megakadályozására, valamint természetesen zsákmányolásra** születtek. Ennek volt legfényesebb diadala az ún. pozsonyi csata 907 nyarán, de ezek **már egy új fejezet részei!**

Azonban a **székelyek Árpád általi áttelepítése a Tiszántúlról Dél-Erdélybe, a bolgár határra** megérne egy mondatot.

A Források és képek kitűnők, nincs rajtuk mit kritizálni.

121. o. „Támadó hadműveletek a 10. században

Miért voltak kezdetben sikeresek a támadások?

A **Magyar Nagyfejedelemség** a 10. század nagy részében **közel félszáz támadó hadműveletet indított** a Kárpát-medencéből. Mindezeket a köztudat a **kicsit félrevezető elnevezésű kalandozások-ként** tartja számon, miközben ezeket a **jól megtervezett katonai akciókat** nem lehetett volna a felvonulási útvonal biztosítása és az ellátás gondos megszervezése nélkül véghezvinni. 899–970 között 47 helyhez, időhöz kötött támadást ismerünk, közülük 38 irányult nyugatra és 9 délkeletre, Bizánc felé. Az aránybeli egyenetlenség szembeszökő. A túlnyomórészt **Nyugat-Európát, köztük Itáliát célzó** hadműveletekre két tényező szolgálhat észszerű magyarázatul: egyik a földrész nyugati felének politikai széttöredezettsége, másik a bizánciak több évszázad alatt felgyülemlett tapasztalata, amellyel a velük kapcsolatba került sztyeppei népeket (hunokat, avarokat, törköket, magyarokat) alaposan kiismerték, s ily módon jobban meg tudtak velük egyezni. A legtöbb támadás **német területekre irányult**, amelyek szinte kiváltották **az ottani központi hatalom megerősítését.** Ez a százsz dinasztíának sikerült: Madarász Henrik 933-ban még csak megfutamította a magyarokat Merseburg mellett, de fia, **I. Ottó 955-ben már komoly vereséget mért rájuk az augsburgi csatában:** a foglyul ejtett magyar hadvezéreket, Lél, Bulcsút és Súrta kivégeztette. Ekkor a Nyugat-Európába irányult katonai akciók véget értek. Délkelet felé még másfél évtizedig indultak támadások, 958-ban a monda szerint egy Botond nevű hős bárdjával vagy buzogányával bezúzta Konstantinápoly kapuját, ám egy 970-es csatavesztés végleg **lezárta a Magyar Nagyfejedelemség támadó hadjáratainak sorát.**

Melléklet: 1. A magyar reflexíjról; 2. Templomi könyörgés Modenában, 924; Térkép: A Magyar Nagyfejedelemség támadó hadjáratai.”

Megjegyzéseim: Ez a **dicsérendő fejezet.** Rövid, lényegretörő és nagyjából pontos. Az első mondatot meg kellene toldani azzal, hogy: **„42 hadjáratot megnyertek!”** S nem kellene bajlódni a „kalandozások” kifejezéssel. Korabeli hiteles forrás pedig nem szól a felakasztott magyar vezérekről. Botond pedig Anonymus szerint honfoglaló vezér volt, Vérbulcsú és Lél társa. Mivel ekkortól már vannak forrásaink, nem a mondat kellene idézni, bármily lelket melengető is. S tán még az is beleférne, hogy **büszkéek lehetünk Árpádék országszerzésére, mert botorság a bátorságot szégyellni.**

A **mellékelt új korábbra teendő,** a modenai könyörgés helyett pedig az **egyik hadjárat forrását** kellene szerepeltetni. Pl. Az első Lech-mezei csata (911.06.12.) leírását.

Summázat:

Ezen új 9-es történelem tankönyv **jobb, mint az eddigiek**, de van bőven még mit javítani rajta. A **korszerűségével** (tudatlanságunk mai szintjével!) **baj van**, mert csak a Jó Isten tudja, hogy a mai figyelemhiányos, olvasni nem szerető ifjainknak miként is kellene beletölteni fejükbe azokat az ismereteket, amelyek nincsenek meg bennük. Az igazat nem tudjuk meg korai történetünkről belátható időn belül, de **az igazabbra törekednünk kell!** **Sok a tény és adat**, amit le akarunk nyomni a tizenévesek torkán, s így csak megutáltatni lehet a történelmet. (Azt pedig csak zárójelben írom, hogy kis változtatással ez a tananyag szerepel az új 5.-es történelem tankönyvben is! Tíz-tizenegy éves gyermekek számára!) Öröndetes azonban a **nemzeti jellegű szemlélet, de ezt is lehet még fokozni.** **Azonban a tanügyi kormányzatnak a jövőben ódzkódni kellene a tűzoltó munkával készítő tankönyvektől, mert hiába költenek rá sok pénzt, a hamar munka ritkán jó.**

Ha a végére értél: Köszönöm szépen türelmedet!

Hercegfalva, 2020. szeptember 4.

Horváth Béla